

PORTE AKADEMİK

Sayı: 8 / Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi

**Müzikolojide Güncel
Yaklaşımlar Özel Sayısı**

/

**Special Issue on Recent
Trends in Musicology**

PORTE AKADEMİK

Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi/
Journal of Music and Dance Studies

Sayı/Volume: 8

Müzikolojide Güncel Yaklaşımlar Özel Sayısı/
Special Issue on Recent Trends in Musicology

Uluslararası Hakemli Süreli Yayın/
International Periodical

İTÜ TMDK Adına Sahibi/Registered
Adnan Koç

Genel Yayın Yönetmeni/ Executive Director
Şehvar Beşiroğlu

Yayın Yönetmenleri/Editorial Directors
Şehvar Beşiroğlu
Songül Karahasanoğlu
Nilgün Doğrusöz
Cihat Aşkın
Erol Parlak

Yayın Koordinatörü/Coordinator
Gözde Çolakoğlu Sarı
Burcu Yıldız

Teknik Yönetmen/Technique Director
Burcu Yıldız

Editörler/Editors
Belma Kurtişoğlu
Gözde Çolakoğlu Sarı
Gonca Girgin Tohumcu

Yayın Kurulu / Editorial Board

Şehvar Beşiroğlu
Münir Nurettin Beken
Nilgün Doğrusöz
Walter Feldman
Songül Karahasanoğlu
Can Karadoğan
Nermin Kaygusuz
Adnan Koç
Belma Kurtişoğlu
Firat Kutluk
Claire Levy
Irene Markoff
Serpil Murtezaoğlu
Nihal Ötken
Erol Parlak
Helen Rees
Gözde Çolakoğlu Sarı
Martin Stokes
Nail Yavuzoğlu

Hakem Kurulu/Referees

Şebnem Aksan	Metin Munzur
Eray Altınbüken	Mustafa Otrar
Cihat Aşkın	M. Ali Özdemir
Ruhi Ayangil	Sinem Özdemir
Dilek Batıbay	Aslıhan Eruzun Özel
Erol Belgin	Neva Özgen
Şehvar Beşiroğlu	Arzu Öztürkmen
Nilgün Doğrusöz	Erol Parlak
Süleyman Erguner	Robert Reigle
Ali Ergur	Gözde Çolakoğlu Sarı
Ayhan Erol	Levent Soysal
İştar Gözaydın	Martin Stokes
Fevziye İnal	Hakan Şensoy
Arda Inceoğlu	Kıvılcım Yıldız Şenürkmez
Helmi Jarviliuoma	Bülent Tanju
Can Karadoğan	Feza Tansuğ
Songül Karahasanoğlu	Atilla Coşkun Toksoy
Nermin Kaygusuz	Ayşegül Kostak Toksoy
Adnan Koç	Mutlu Torun
Çağlayan Kovanlıkaya	Tolga Tüzün
Belma Kurtişoğlu	Hasan Uçarsu
Bülent Kurtişoğlu	İlhan Usmanbaş
Bekir Küçükay	Mehmet Nuri Uygun
Tülin Malkoç	Metin Ülkü
Özkan Manav	David J. Walters

Yazışma Adresi / Contact

İTÜ TMDK
İdari Bina, Maçka Kampüsü, 34657
Phone nm: +90 212 248 90 87/119
Fax: +90 212 240 27 50
e-mail: porteakademik@gmail.com

Kapak ve İç Tasarım/Cover and Graphic Design
Cenkler Matbaa

Baskı/Print
Cenkler Matbaa
www.cenkler.com

ISSN: 2146-2453

Eylül 2013

İÇERİK/CONTENTS

Şehvar Beşiroğlu	7	<i>Kültürel Gösterim Biçimlerinde Müzikal Semboller: Kemaliye (Eğin)'de Geleneksel Evlenme Ritüelleri</i> Merve Eken Küçükaksoy, Ş. Şehvar Beşiroğlu	139
Şehvar Beşiroğlu	10	<i>Uzatma Teorilerinin Makam Musikisine Uygulanabilirliği; Döngüsel Bir Analiz Modeli</i> Ozan Baysal, Ş. Şehvar Beşiroğlu	155
Şehvar Beşiroğlu	22	<i>Rio De Janeiro, Samba Okulları, Şehrin Tarihi, Kölelik, Irkçılık ve Samba Şarkılarında Bulunan Sembolik Özgürlük</i> Pınar Erdoğan, Ş. Şehvar Beşiroğlu, Robert Reigle	169
Şehvar Beşiroğlu	38	<i>Çalgılar İçin Bir Kayıt Teknikleri Belirleme Metodu Önerisi</i> Sertaç Kaki, Songül Karahasanoğlu	182
Şehvar Beşiroğlu	53	<i>Julien Jalâled-Dine Weiss - Kanun'un Akortlaması İçin Yeni Bir Öneri</i> Stefan Pohlit, Ş. Şehvar Beşiroğlu	197
Şehvar Beşiroğlu	64	<i>Orta Anadolu Abdal Şarkıcılığı'nda Şarkıcı Formantı Bulguları</i> Şahin Saruhan, Erol Parlak	212
Şehvar Beşiroğlu	77	<i>Hünsa Sesli Postmodern Bir Aktör: Zeki Müren</i> Şeyma Ersoy Çak, Ş. Şehvar Beşiroğlu	226
Şehvar Beşiroğlu	89	<i>İstanbul'un Sesleri: Soundscape Çalışmaları ve Politik Eylemin Sessel İfade Biçimleri</i> Şirin Özgün, Ş. Şehvar Beşiroğlu, Robert Reigle	239
Şehvar Beşiroğlu	101	<i>Klasik Gitar'da Çağdaş Teknikler</i> Tolgahan Çoğulu, Ş. Şehvar Beşiroğlu	250
Şehvar Beşiroğlu	115	<i>Müzik Pazarında Yerel Üretimler: World Music'ten Tekno-Roman'a</i> Z. Gonca Girgin Tohumcu, Ş. Şehvar Beşiroğlu, Arzu Öztürkmen	263
Şehvar Beşiroğlu	126		

Tolgahan Coğulu
Ş. Şehvar Beşiroğlu

Özet

Çağdaş klasik Batı müziği, 20. yüzyılın ikinci yarısından 21. yüzyıl başlarına kadar geçen dönemde büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşümde önemli bir yere sahip olan avant-garde müziğin özellikleri, yeni tını, ses ve efekt arayışlarıdır. Bu akım, klasik gitar müziğini etkisi altına almış, bestelenen eserlerde çeşitli tınılara, efektlere, renklere, dinamiklerin çok geniş bir aralıkta kullanımına, yeni notasyon sistemlerine ve farklı akort düzenlerine yol açmış ve bu özelliklerin klasik gitara uygulanması için klasik gitarda çağdaş teknikler önem kazanmıştır. Klasik gitar, ahşap ses kutusuna ve naylon tellere sahip olması, sağ el tırnaklarıyla çalınması gibi unsurlar sonucunda zengin bir tını paletine sahiptir. Besteciler ve gitaristler, çalgının bu avantajını değerlendirip eserleri için birçok çağdaş teknik kullanmışlardır. Bu makalede klasik gitarda çağdaş tekniklerin incelenmesi ve kategorizasyonu amaçlanmaktadır. Bunun için çağdaş klasik gitar repertuarındaki eserler analiz edilmiş ve çağdaş teknikler tespit edilmiştir. Çağdaş tekniklerin ayrıntılı açıklamaları makalede verilmiş ve notasyonları repertuardan örneklerle gösterilmiştir. Bu teknikler makalede yedi başlıkta incelenmiştir: vurmali teknikler, mikroton teknikleri, alet kullanımı, parmak vurma teknikleri, multifonikler, hazırlanmış gitar ve diğer teknikler. Vurmali teknikler, çağdaş klasik gitar müziğinde en yaygın olarak kullanılan çağdaş tekniklerden biridir. Klasik gitarın yapısı itibarıyla yeni buluşlara çok açık olan vurmali teknikler, dört farklı türde klasik gitarda kullanılmıştır. Bir diğer yaygın teknik mikroton tekniğidir. Klasik gitarda mikroton tekniği, altı başlıkta incelenmiştir. Ayrıca alet kullanımı tekniği ile birçok tını ve efektin yaratıldığı analiz edilmiştir. Bunların dışında bir bağlama ve elektro gitar tekniği olan parmak vurma tekniğinin, üflemeli çalgılarda kullanılan multifoniklerin ve hazırlanmış piyanonun icadının klasik gitardaki yansımaları da makalede incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik gitar, çağdaş teknikler, mikrotonal müzik, avant-garde, vurmali teknikler, multifonik, hazırlanmış gitar

CONTEMPORARY TECHNIQUES ON THE CLASSICAL GUITAR

Extended abstract

Beginning from the second half of the 20th century to the early 21st century, contemporary classical Western Music has undergone a critical transformation. One of the most prominent features of the avant-garde music, which has a very important role in this transformation,

*Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Doktora Programında tamamlanmış olan "The Adaptation of Bağlama Techniques into Classical Guitar Performance" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır.

is the search for new timbres, sounds and effects. This trend has affected classical guitar music and paved the way to various timbres, effects, complicated rhythms, use of dynamics over a very wide range, new notation systems and different tuning systems (scordatura). For the implementation of these features on the classical guitar, developing new techniques in classical guitar became unavoidable. The classical guitar is an appropriate instrument for the invention of new techniques with its box-shaped resonator, its nylon treble strings and bass strings made of nylon fiber wound with metal thread, and its playing style with the fingernails. Composers and guitarists used these advantages and created many contemporary techniques for the classical guitar.

In this article, the aim is to research and categorize contemporary techniques on classical guitar. Contemporary techniques are defined and the related excerpts from the contemporary classical guitar repertoire are given to show the notation and the use of the related techniques. Contemporary techniques are analyzed under seven headings in this article: percussive techniques, techniques to obtain microtones, use of a device, tapping techniques, multiphonics, prepared guitar and other techniques. Percussive techniques are among the most commonly used contemporary techniques that have been used in contemporary classical guitar music. Percussive techniques, which are certainly appropriate for new inventions considering the structure of the classical guitar, have been used in four different types. One of these types is using the classical guitar as a percussive instrument and playing the percussive effects with both hands anywhere on the guitar. Next, percussive effects can be created with the right-hand on the soundboard or strings while the left-hand fingers play the notes on the fretboard with the hammer-on and pull-off techniques. The other percussive technique types are the Bartók pizzicato and the snare drum effects.

Another common contemporary technique involves obtaining microtones from the classical guitar. Microtonal music has a significant place in the contemporary classical Western music. Microtones are the sounds smaller than a half tone. Due to the fact that the classical guitar frets are based on the equal temperament system, new techniques are crucial to achieve microtones. These techniques are analyzed under six headings: bending, tuning of a string, plucking behind the fretting finger, using a device for glissando, surface pizzicato and the horizontal vibrato. Another contemporary technique on classical guitar is the use of a device. It is analyzed that many timbres and effects could be created by using various tools such as the electric guitar slide, pencil, pocket ventilator and the pestle. These tools can stroke the strings, rub the strings or used to play glissando techniques. The fourth category, tapping techniques, are one of the conventional techniques of instruments such as Anatolian necked lute 'bağlama' and the electric guitar. It is started to be used on classical guitar in the late 20th century and by the early 21st century, it has become widespread on the classical guitar. The monophonic tapping techniques are commonly used in these pieces. Multiphonics were played with the woodwind instruments in contemporary classical Western music after the 1950s. Classical guitarists were influenced by these sounds and used them in their compositions. The last category that is analyzed in this article is the prepared guitar. The invention of the prepared piano resulted in various timbres and effects on the piano. Many composers applied this idea to the classical guitar successfully. There are also unique

contemporary techniques outside these categories. These are summarized in the 'other techniques' section. There is no standard notation for contemporary techniques on the classical guitar. The composers or guitarists often use their own symbols and description in their compositions. This causes problems for performers. In the 21st century, the search for contemporary techniques to obtain new timbres and sounds will continue and many more techniques will be created for the classical guitar. The important challenges for composers and guitarists are for a systemized pedagogy and a standard notation of contemporary classical guitar techniques.

Keywords: classical guitar, contemporary techniques, microtonal music, avant-garde, percussive techniques, multiphonics, prepared guitar

Giriş

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, çağdaş klasik Batı müziğindeki *avant-garde* akımlarla paralel biçimde, müzikteki yeni tını, ses ve efekt arayışları klasik gitar müziği için eser veren bestecileri ve gitaristleri etkilemiş ve bu anlayışla birçok eser bestelenmiştir. Çağdaş klasik gitar müziğindeki bu eserlerin ortak özellikleri; çeşitli tınılara, efektlere, renklere, karışık ritimlere, dinamiklerin çok geniş bir aralıkta kullanımına, yeni notasyon sistemlerine ve farklı akor düzenlerine (*scordatura*) sahip olmalarıdır.

Çağdaş klasik gitar müziğindeki bu özellikleri klasik gitarda ortaya çıkartmak için birçok çağdaş teknik yaratılmıştır. Klasik gitarın zengin bir renk paletine ve tını genişliğine sahip olması, ahşap ses kutusunun bulunması, klasik gitarda sağ el tırnaklarının kullanımı ve üç adet metal sarımlı bas ve üç adet naylon tel olması gibi unsurlar çalgıda çok çeşitli tekniklerin yaratılmasını kolaylaştıran faktörlerdir.

Günümüzde çağdaş klasik gitar müziğine eser kazandıran önemli bir besteci gitarist kuşağı bulunmaktadır. Bu kuşakta Leo Brouwer, Dusan Bogdanovic, Nikita Koshkin, Sergio Assad, Paulo Bellinati, Carlo Domeniconi, Roland Dyens, Andrew York gibi besteci gitaristler bulunmaktadır. Ayrıca klasik gitar için beste yapan ve gitarist olmayan besteci sayısı 20. yüzyılda çok artmıştır; çağdaş klasik gitar müziği için Elliott Carter, Michael Tippett, Darius Milhaud, Benjamin Britten, Luciano Berio, Ernst Krenek, Maurice Ohana, Goffredo Petrassi, Alberto Ginastera, Peter Maxwell Davies, Toru Takemitsu, Brian Ferneyhough, Giacinto Scelsi, William Walton gibi önemli besteciler eserler vermişlerdir.

Klasik gitarda çağdaş teknikler çok yaygın olarak kullanılmasına rağmen, bu alanda yapılmış akademik çalışmaların sayısı azdır. Bu makalenin amacı, çağdaş klasik gitar repertuarındaki eserleri inceleyerek, kullanılmış çağdaş teknikleri tespit etmek, bu tekniklerin analizini yapmak, notasyonlarını incelemek ve ve bu teknikleri sınıflandırmaktır. Makalede, klasik gitarda çağdaş teknikler yedi başlıkta incelenmiştir: vurmali teknikler, mikroton teknikleri, alet kullanımı, parmak vurma teknikleri, multifonikler, hazırlanmış gitar ve diğer teknikler

Vurmali Teknikler

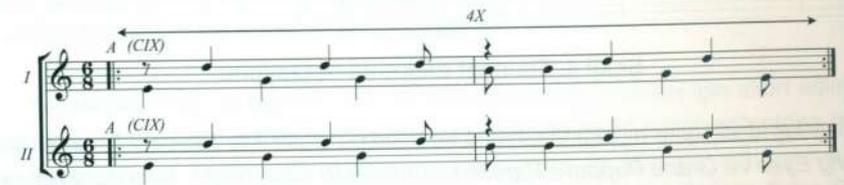
Klasik gitar, ahşap ses kutusu ile vurmali teknikler için çok elverişli bir çalgıdır. 20. ve 21. bestecileri ve gitaristleri bu avantajı değerlendirmiş ve birçok yeni vurmali teknik yaratmışlardır. Bu tekniklerde, klasik gitarın sapından, köprüsüne, tellerinden burgularının olduğu bölüme basarak vurma ve çekme teknikleri için kullanıldığı tespit edilmiştir. Vurmali tekniklerin notasyonu konusunda bir standart yoktur. Her bir besteci ya da gitarist kendine özgü semboller yaratmış ve açıklanmamıştır.

Klasik gitarda vurmali teknikler dört şekilde çalınırlar:

1. Vurmali bir çalgı çalınmış gibi birbirinden bağımsız sağ el ve sol elle çalınan teknikler.
2. Sol elin parmakları notaları vurma ve çekme tekniklerini kullanarak çalarken, sağ el ile çalınan teknikler.
3. Bartók pizzicato tekniği.
4. Trampet efekti.

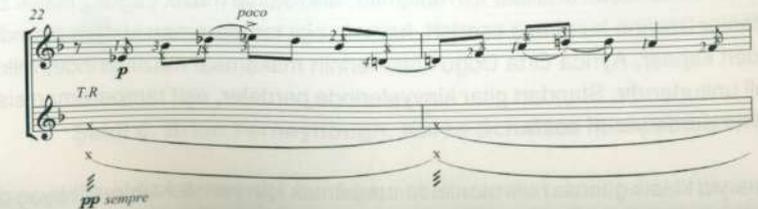
Paulo Bellinati'nin iki gitar için yazdığı *Jongo* adlı parçasındaki vurmali bölüm ilk örneklerdendir. İki gitar partisinde de, tellere, gitar klavyesine ve ses kutusunun çeşitli yerlerine vurma için her iki elin kullanıldığı görülür. Besteci, notasyon için normal porteyi kullanmış ve alet kullanımı için her tele yerleştirdiği notaların hangi elle ve nerelere vurulacağını yazmıştır (Bellinati, 1993). Şekil 1'de vurmali bölümün giriş ölçüsü gösterilmiştir.

İkinci tür için, Roland Dyens'in caz aranjmanı *A Night in Tunisia* adlı eser örnek olarak gösterilebilir. Dyens, sağ elin ses kutusunun üstünde vurmali efektler yaparken, sol elin, vurma ve çekme teknikleri ile notaları çalacağını belirtmiştir (Dyens, 2002).

Şekil 1. Paulo Bellinati, *Jongo*, vurmali bölüm giriş ölçüsü

Şekil 2'de gösterilen 22. ve 23. ölçülerde, üzerinde çarpı işareti olan notalar, beşinci el parmağıyla klavyeye vurularak çıkartılmaktadır. Aynı zamanda sağ el 'p' ve 'a' parmakları ile ses kutusu üstüne sürekli vurularak bir vurmali efekti ortaya çıkartılmaktadır.

Şekil 2. Roland Dyens, *A Night in Tunisia* aranjmanı, 22. ve 23. ölçüler

Özel bir pizikato türü olan 'Bartók pizikato', sağ el ile icra edilen vurmali teknikler içerisinde incelenebilir. Bu terim Macar besteci Béla Bartók'un soyadından gelmektedir. Bartók bu tekniği yaylı çalgılarda kullanmıştır. Bu teknikte sağ el, *forte fortissimo (fff)* gücünde bir çarpma sesi üretecek biçimde teli çok şiddetli biçimde çeker. Telin perdeler üzerine çarpmasıyla, vurmali bir efekt üretilir.

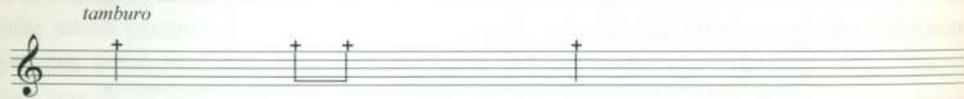
Bartók pizikato tekniği notasyon olarak, kısaltma (*Bartók Pizz*) ve özel bir sembol ile Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. Bartók pizikato tekniğinin notasyonu

Çağdaş klasik gitar müziğinde Nikita Koshkin'in *The Prince's Toys* adlı eserinin *Mechanical Monkey* isimli bölümünde, Bartók pizikato tekniği sağ el *mute* tekniğiyle 6. telde kullanılmıştır.

Çağdaş gitar repertuarındaki eserlerde, bir sol el tekniği olan 'trampet efekti' de çok kullanılan bir tekniktir. Bu tekniğin hedefi, gitarın telleriyle vurmali bir çalgı olan trampeti taklit etmektir. İlk örneklerine Francesco Tarrega'nın *Gran Jota* adlı eserinde rastlanır. Sol el parmağı, gitarın 5. ve 6. tellerini birleştirip bir perdede sabitler. Çıkan ses trampet sesine çok yakındır. Tarrega bu tekniğe *tamburo* ismini vermiştir. Şekil 4'te *Gran Jota* adlı eserde kullanılan trampet efektinin notasyonu gösterilmiştir.

Şekil 4. Trampet efektinin notasyonu

Çağdaş klasik gitar müziğinde, Nikita Koshkin bu efekti *The Prince's Toys* adlı eserin *Doll with Blinking Eyes* ve *Grand Puppet's Parade* bölümlerinde kullanmıştır. Bazı durumlarda trampet efekti, telleri sol el parmağıyla tutmak yerine, 2. ya da 5. tellerin klavyenin dışına, sırasıyla 1. ya da 6. tellerin berisine çekilip, o bölüme sabitlenmesiyle de elde edilebilir.

Mikroton Teknikleri

20. ve 21. yüzyıl boyunca mikrotonal müzik çağdaş klasik Batı müziğinin önemli bir türüdür. Mikroton terimi yarım sesten daha küçük aralıklar için kullanılır. Mikrotonal müzik çağdaş klasik Batı müziğinde, hem mikrotonlar üzerine kurulmuş eserleri, hem de eşit tempereman sistem dışındaki aralıkları kullanan müzikleri kapsar. Ayrıca Orta Doğu kültürlerinin makamsal müziklerinde, mikrotonlar müziğin çok önemli unsurlarıdır. Standart gitar klavyelerinde perdeler, eşit tempereman sistem üzerine ayarlanmıştır. Her perde yarım sestir.

Dolayısıyla klasik gitarda mikroton elde edebilmek için yeni tekniklere ihtiyaç duyulmuştur. Pek çok besteci ve gitarist bugüne kadar çeşitli teknikler denemişlerdir. Bu teknikler altı başlıkta incelenebilir:

1. Tel kaldırma
2. Tel Akortlanması
3. Basılan Perdenin Sol Tarafının Titreşimi
4. Aletlerle Kaydırma Yapılması
5. Yüzey pizikatosu
6. Yatay Vibrato

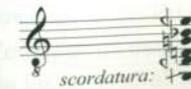
Tel kaldırma tekniğinde, sol elle telleri kaldırarak mikrotonlara ulaşılmıştır. Bir tel kaldırıldığında nota, perdesiz bir enstrümanda yapılan bir kaydırma gibi tizleşir. Makamsal eser düzenlemelerinde bu tekniğe rastlanmıştır. Örneğin, Ricardo Moyano'nun Aşık Veysel'in *Kara Toprak* eserinin gitar düzenlemesinde ve Hasan Cihat Örtör'in *Çökertme* düzenlemesinde ilgili makamsal mikrotonları elde edebilmek için tel kaldırma tekniği kullanılmıştır. Şekil 5'te Ricardo Moyano'nun *Kara Toprak* düzenlemesinin giriş bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde, Osmanlı/Türk Müziği orisinde kullanılan bir komalık diyez kullanılmıştır. Moyano, nota kitapçığında bu koma sesini kaldırılarak verileceğini ifade etmiştir.

Şekil 5. Ricardo Moyano, Kara Toprak düzenlemesi, giriş bölümü

Ayrıca çağdaş klasik gitar müziğinde mikroton elde etmek için de tel kaldırma tekniği kullanılmıştır. Maurice Ohana *Tiento* adlı eserinde ve Yoshihisa Taira *Monodrame III* adlı eserinde tel kaldırma tekniğini kullanarak mikroton elde etmişlerdir.

Tel akortlanması tekniğinde, boş bir telin istenen bir mikroton için akort edilmesiyle mikrotonlara ulaşılmıştır. Akort edilen boş teldeki tüm perdeler akort edilen mikrotona göre değişir. Besteci Tolga Tüzün'e ait iki gitar için bestelenen *İki Minyatür* adlı eserde, gitarların birinin tüm telleri diğer gitardan çeyrek ses (50 cent) daha tiz akort edilmiştir. Brian Ferneyhough da bu tekniği *Kurze Schatten II* isimli eserinde kullanmıştır. Şekil 6'da Ferneyhough'un eseri için istediği akort düzeni gösterilmiştir. Batı sistemindeki işaretlerin dışındaki semboller çeyrek ses belirtmektedir.

Şekil 6. Brian Ferneyhough, Kurze Schatten II, akort düzeni

Bir telin akordu icra anında da değiştirilebilir ve bu teknik tel akortlanması içinde incelenebilir. İcracı herhangi bir teli çalar ve ilgili burguyu çevirerek mikroton elde edebilir. Lo (1999) bu tekniği *scordatura-glissando* olarak adlandırmıştır. Bu teknik, Turgut Pöğün'ün *Makine Bozu*

nu?, Tristan Murail'in *Tellur* adlı eserlerinde ve Carlo Domeniconi'nin *Circus Music* adlı eserinin *The Ural Magic Voice* ve *Don Cossacks* bölümlerinde kullanılmıştır.

Sol el parmağı ile klavye üzerinde bir perdeye vurulduğunda çalınan tel üzerinde iki farklı titreşim oluşur: biri güçlü biçimde duyulan telin sağ tarafındaki titreşim, diğeri daha az duyulan, sol tarafındaki titreşim. Schneider (1985), bu notaları iki-ses (*bi-tones*) olarak adlandırmıştır. Titreşen sağ taraf eşit tempore ses verdiği zaman, sol tarafın titreşimiyle mikrotonlara ulaşılır. Basılan perdenin sol tarafının titreşimi tekniğinde, sol el parmaklarından biri bir perdeye basar ve sonra sağ el, basılan perde ile üst köprü arasındaki teli çeker. Bu teknik Ceyhun Şaklar'ın *Anadolu Taklitleri No.3*, Carlo Domeniconi'nin *Sindbad* ve Gilbert Biberian'nın *Sonata* adlı eserlerinde kullanılmıştır.

Şekil 7'de Ceyhun Şaklar'ın eserinin giriş bölümü bulunmaktadır. Şaklar tüm melodinin telde çalınması gerektiğini belirtmiş ve notaların üzerine hangi perdeye basılacağını gösteren rakamlar koymuştur. Sol el parmakları bu perdelere basarken, sağ el basılan perdeyle üst köprü arasındaki teli çeker.

Klasik gitarda burguların bulunduğu bölümdeki telleri çalmak da bu tekniğe dahildir. Üst köprü üzerindeki teller titreştirildiğinde mikrotonlara ulaşılır. Genellikle bu bölümdeki tellerin çalınması çağdaş klasik gitar müziğinde bir efekt olarak kullanılmıştır. Bu teknik Alberto Ginastera'nın *Sonata*, Jaime M. Zenamon'un *Casablanca* adlı eserlerinde ve Nikita Koshkin'in *The Prince's Toys* eserinin *Tin Soldiers* adlı bölümünde kullanılmıştır.

Şekil 7. Ceyhun Şaklar, Anadolu Taklitleri No. 3, giriş bölümü

Şekil 8'de Jaime M. Zenamon'un eserinin 9. ölçüsü gösterilmiştir. Besteci, notaların içine çarpı işaretleri yerleştirmiş ve köprünün arkasından çalınacağını belirtmiştir.

Şekil 8. Jaime M. Zenamon, Casablanca, 9. Ölçü

Klasik gitarda aletlerle kaydırma yapılarak perdesiz bir çalgı çalıyor gibi birçok mikroton elde edilebilir. Bu aletler arasında elektro gitarda kullanılan *slide* aleti, kalemler, ve havan kullanılmaktadır. Genellikle bu aletlerde hafifçe bir teli dokunulur ve kaydırma yapılır. Örneğin

Mustafa Tınç, *İki Elin Sesi* adlı gitar için yazdığı parçasında mikroton elde etmek için havan kaydırmalar yapmıştır.

Yüzey pizikatosunda sol el parmakları ve bazen de tırnakları, perdeye dokunmadan, tele ya da tellere hafifçe dokunur. İlgili tel çekildiğinde ve parmaklar klavye üzerinde hareket ettirildiğinde, perdesiz bir çalgıdaki kaydırma tekniği gibi mikrotonal efektler oluşur. Paulo Bellinati *La Duo'da*, Tristan Murail *Tellur'da*, Leo Brouwer *La Espiral Eterna'da*, Gilbert Biberian *Prisms II'de* mikrotonal efektler elde etmek için bu tekniği kullanmışlardır.

Şekil 9'da Leo Brouwer'ın eserinin ilgili bölümü gösterilmiştir. Besteci, notaların yanına çarpı işaretleri (x) yerleştirmiştir. Açıklamada tellere bastırılmayacağı, sadece dokunulacağı belirtilmiştir.

Şekil 9. Leo Brouwer, La Espiral Eterna

Mikroton tekniklerinde son teknik yatay vibratodur. Sol el parmağı ile bir perdeye basıldığında, basılı parmağın baskıyı azaltmadan yatay vibratodaki gibi teli sola ya da sağa doğru çekmesiyle mikroton elde edilebilir. Parmak sola hareket ettirildiğinde nota tizleşir, sağa hareket ettirildiğinde nota pestleşir. Kamran İnce'nin *MKG Variations* adlı eserinin gitar düzenlemesinde bu teknik kullanılmıştır.

Alet Kullanımı

Alet kullanımı tekniği, mikroton elde etmenin yanında birçok efekt yaratmak için de çağdaş klasik gitar müziğinde kullanılmaktadır. Bu aletlerden bazıları şunlardır: keman yayı, elektronik el vantilatörü, kalem, havan, demir çubuk. Örneğin Mustafa Tınç *İki Elin Sesi* adlı parçasında, elektronik mikrotona benzer ses efektleri elde etmek için tellere sürmek üzere bir havan kullanmıştır. Michael Quell *Enigma* adlı eserinde keman yayını klasik gitar tellerinin değişik bölgelerinde çalarak, çarpıcı sesler ve efektler elde etmiştir.

Bolivyalı besteci Jaime Zenamon iki gitar için yazdığı *Casablanca* adlı parçasında elektronik el vantilatörü kullanmış, vantilatörün pervanesini tellere çarpıtarak kesintisiz bir tremolo sağlamıştır. Zenamon (2003), vantilatörün pervanelerine deri parçası veya törpü bezi iliştilmesini önermiştir. Bu efekt elektro gitarlarda kullanılan *e-bow* aletinin efektine benzerdir. Şekil 10'da Zenamon'un eserinin 176. ve 185. ölçüleri arasındaki bölüm gösterilmiştir. Notasyonda iki gitar için de tremolo işareti kullanılmış ve vantilatör yazılmıştır.

Şekil 10. Jaime M. Zenamon, Casablanca, 176. ve 185. ölçüler arasındaki bölüm

Parmak Vurma Teknikleri

Klasik gitarda parmak vurma tekniği, dört tekniğin teker teker ya da farklı kombinasyonlarla bir arada çalınmasıyla oluşur. Bu teknikler şunlardır:

1. Sağ el parmak vurma tekniği
2. Sağ el parmak çekme tekniği
3. Sol el parmak vurma tekniği
4. Sol el parmak çekme tekniği

Parmak vurma tekniği, 1950'li yıllarda Jimmie Webster tarafından elektro gitarda kullanılmaya başlanmıştır. Elektro gitarda iki farklı parmak vurma tekniği kullanılmaktadır: Tek tel parmak vurma ve iki elle yapılan parmak vurma. Parmak vurma tekniği elektro gitarda Emmett Chapman, Stanley Jordan, Eddie Van Halen, Dave Celentano gibi gitaristler tarafından geliştirilmiştir. Akustik gitarda ise özellikle erken 21. yüzyılda, Andy McKee, Antoine Dufour gibi gitaristler bu tekniği sık sık vurma efektleriyle birlikte kullanarak yeni bir akım başlatmışlardır.

Parmak vurma tekniği, klasik gitarda naylon tellerin bulunması nedeniyle yaygın bir teknik olamamıştır. Elektro ve akustik gitarlardaki çelik tellerde parmak vurma tekniği ile ses çıkarmak rahatken, klasik gitardaki naylon tellerde bu teknikle ses çıkarmak zordur. Ama klasik gitardaki bakır tellerde bu teknik rahatlıkla uygulanabilir. Çağdaş klasik gitar müziğinde Roland Dyens, Andrew York, Nikita Koshkin, Ceyhun Şaklar, Tristan Murail, Leo Brouwer gibi bazı besteciler ve gitaristler bu tekniği kullanmışlardır.

Örneğin Ceyhun Şaklar, *Folk Fantasy* adlı eserinde dört parmak vurma tekniğini de kullanmıştır. Şaklar'ın teknikleri Tablo 1'de açıklanmıştır.

Tablo 1. Ceyhun Şaklar'ın Folk Fantasy eserindeki parmak vurma tekniklerinin açıklaması

Kısaltmalar	Açıklamalar
L.L.H. (11-13) <i>Legato Left Hand</i>	11. perdede bulunan parmak, bir önceki notada seslendirilmiş ve yerinden hareket ettirilmemiş olan 13. perdede bulunan parmağa doğru legato çekişi yapmalıdır.
T.R.H. 10: <i>Tap Left Hand</i>	Bir önceki notada seslendirilmiş olan sol el parmağı kendi perdesinde dururken, diğer bir sol el parmağı 10. perdeye vurarak sesi elde etmelidir.
T.R.H. 17: <i>Tap Right Hand</i>	Bir önceki notada seslendirilmiş olan sol el parmağı kendi perdesinde dururken, 'i' veya 'm' parmağı ile 17. perdeye vurarak sesi elde etmelidir.
L.R.H. (17-13): <i>Legato Right Hand</i>	17. perdede bulunan sağ el parmağı, önceki notalarda seslendirilmiş olan 13. perdede bulunan sol el parmağına doğru legato çekişi yapmalıdır.

Şekil 12'de Ceyhun Şaklar'ın *Folk Fantasy* adlı eserinin 1. ve 2. ölçüleri verilmiştir.

Şekil 12. Ceyhun Şaklar, Folk Fantasy, 1. ve 2. ölçüler

Şaklar, *Folk Fantasy* eserinde hem basılan perdenin sol tarafının titreşimi tekniğiyle mikrotonlar elde etmiş, hem de parmak vurma teknikleri kullanarak geleneksel gitarla elde edilemeyecek efektler yakalamıştır (Şaklar, 2008).

Ceyhun Şaklar, iki gitar ve orkestra için bestelediği *Konçertant Fantazi* adlı eserin tek telde parmak vurma tekniğini uygulamıştır. Şekil 11'deki 282. ölçüde Ceyhun Şaklar'ın 'Şaklar' kelimesi, bağ çizgileri ve ilgili parmakların rakam ve harfleriyle bu tekniği göstermiştir.

Sonuç 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren klasik Batı müziğini etkileyen akımlar klasik gitar repertuarını etkilemiş, bu akımların özellikleri klasik gitar eserlerinde de karşılıklarını bulmuştur. Ancak bu etkileşim, klasik Batı müziği romantik dönem özelliklerinin gitar repertuarına geç yansımaları şeklinde meydana gelmemiştir. 19. yüzyılda Batı sanatları romantik döneme geçerken klasik gitar müziği; Giuliani, Sor, Aguado, Carulli ve Carcassi gibi besteci gitaristlerle altın çağını yaşasa da, eserler klasik dönem özelliklerini korumuşlardır. 1950'lerden itibaren ise, *avant-garde* müzikler klasik gitar repertuarı için beste yapan müzisyenleri hemen etkisi altına almıştır.

Bu hızlı etkinin önemli nedenlerinden biri, hızla gelişen kitle iletişim araçları sayesinde bestecilerin sanat akımlarını takip edebilmesi ve gelişmelerden haberdar olabilmeleridir. Bir diğer neden ise, yeni akımlarda tını, ses ve efekt arayışlarının önemli bir yere sahip olması ve klasik gitarın böyle bir etkiye çok rahat cevap verebilmesidir. Klasik gitar hem çok sesli bir çalgı olması, hem de yapısı ve çalım şekli itibarıyla yeni tekniklere çok açıktır.

Besteciler ve gitaristler bu olanağı değerlendirmiş ve eserlerinde yeni tınılar elde edebilmek için birçok çağdaş teknik yaratmışlardır. Vurmalı teknikler, mikroton teknikleri, alet kullanımı, parmak vurma teknikleri, multifonikler ve hazırlanmış gitar denemeleri klasik gitarda çağdaş tekniklerin ne kadar çeşitli ve yaygın olduğunun göstergesidir.

Bu konudaki önemli bir eksiklik ortak bir notasyonun yaratılmamasıdır. Hemen hemen her besteci veya gitarist kendi sembollerini kullanmış ve kendi açıklamalarını yazmıştır. Klasik gitarda çağdaş tekniklerin notasyonu hakkında yazılacak kitaplar, makaleler ve organize edilecek konferanslar, söz konusu olan eksikliği gidermede büyük rol oynayacaktır.

Kaynaklar

- Bellinati, P., (2005). *Lun Duo*, 4, Guitar Solo Publications-197, San Francisco, USA.
 Bellinati, P., (1993). *Jongo*, 17, Guitar Solo Publications-104, San Francisco, USA.
 Dyens, R., (2002). *Night and Day: 10 Jazz Arrangements*, 11, Guitar Solo Publications-250, San Francisco, USA.
 Lo, Wen-Tzu., (1999). *A Comparative Study of the Guitar and the Chinese Lute Pipa: An Overview of Their Origins, Construction and Techniques*, 97, UMI Press, Ball State University, Indiana, USA.
 Schneider, J., (1985). *The Contemporary Guitar*, 126, University of California Press, Los Angeles, USA.
 Şaklar, C., (2008). Kişisel görüşme.
 Tınç, M., (2008). Kişisel görüşme.
 Zenamon, J. M., (2003). *Casablanca*, 1, Edition Margaux, Berlin, German

MÜZİK PAZARINDA YEREL ÜRETİMLER: WORLD MUSIC'TEN TEKNO-ROMAN'A

Z. Gonca Girgin Tohum
Ş. Şehvar Beşir
Arzu Öztürk

Özet

Genel anlamıyla ticari müzik pazarında farklı tarzların birleşimiyle ve özellikle "egzotizm" stratejileri aracılığıyla üretilen "world music" projeleri küresel akımın müzikal rünrülüğünü tarif etmektedir. Küçük ve sanayileşmekte olan ülkeler için yerelin yer tanımlanmasına katkıda bulunan world music fenomeni, bir taraftan da tanımlanması etik niteliği açısından endüstrileşen kültürün kaybolma, değişme kaygısıyla eleştirilmiştir. Türkiye popüler müzik pazarının 2000li yıllardan beri önemli üretimlerinden olan "Roman Oyun Havaları" alt başlığı da bu süreçte, doğaçlama yapısıyla birleşime her koşulda zor hazırlayan Roman düğün müzikleri repertuarının farklı stillerle bir araya getirilerek üretilmektedir.

60lı yıllardan beri kaydedilmeye ve 80lerle beraber popülerleşmeye başlayan Roman Oyun Havaları, bugün Trakya ve/veya Trakyalı bölgesel kültürünün/kimliğinin de ötesinde "egzotik" meninin en iyi hallerinden biri" haline gelmiştir. Son dönemin bölgesel kimliğini tanımlama içine alan söylem, 90lı yılların sonlarından itibaren var olan füzyon müzik projeleriyle ilişkili bir süreçtir. Burada bahsedilen "dönemin hazırlayıcı evresi" ötekileştirme tekniklerini ve sosyal tarihi de ilgilendirmekte, kayıt teknolojisi ve pazar stratejilerinin özelliği 20. yüzyılın ikinci yarısından beri var olan pratikleriyle açığa çıkmaktadır.

2007 yılından beri yerel müzik pazarında İzmir tabanlı olarak kaydedilen ve Tekno-Roman olarak adlandırılan yeni düğün müziği repertuarı ise, world music projelerinin elektronik ortamlarını ödünç alarak oluşturulmuştur. Tekno-Roman müzik repertuarı bu bağlamda world music kategorisi için üretilip, ulusal piyasada popüler olanlardan hareketle ortaya çıkması, hem de yeni formasyonları kaydetmesi açısından yaratıcı sürece katkıda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: World music, Roman Oyun Havası, Tekno-Roman

LOCAL PRODUCTIONS IN MUSIC MARKETING: FROM WORLD MUSIC TO TECHNO-ROMAN

Extended abstract

By usual structure, world music projects which synthesis of different genres by means of especially the strategy of exoticism, describe the musical side of global movement phenomenon of world music that also contribute to the nomination for local culture.

*Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Programı tamamlanmış olan "Kültürel Üretim, Bedensel Değişim, Kimlikel Dönüşüm: Türkiye'nin "9/8lik" Roman Müziği" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır.